

Doru Buzducea

ASISTENȚA SOCIALĂ

Compendiu de istorie, teorie și practică

Ediția a II-a revăzută și adăugită

POLIROM
2021

Cuprins

Introducere	9
Capitolul 1. Asistența socială în secolul XXI:	
provocări, oportunități, tendințe	11
În loc de introducere : dezbateri recente	11
Influența globalizării și relevanța sa pentru sistemele de asistență socială.....	18
Perspective internaționale în asistență socială	25
Capitolul 2. Evidențe practice în asistență socială	29
Procesul de validare și legitimare a profesiei	29
etică și valori în asistență socială: o dezbateră perpetuă	33
Etapetele procesului de intervenție în asistență socială bazată de evidențe	38
Roluri profesionale exercitate în diverse contexte organizaționale	43
Capitolul 3. Sisteme moderne de asistență socială	47
Precizări introductive	47
Structura unui sistem de asistență socială	48
Influența programelor și a sistemelor de protecție socială.....	52
Sistemele europene de asistență socială.....	56
Sistemele nord-americane de asistență socială.....	62
Sistemele de asistență socială din Asia și Africa.....	68
Capitolul 4. Sistemul național de asistență socială: o analiză critică	71
Repere istorice	71
Structura actuală a sistemului național de asistență socială	82
Limite ale sistemului : pledoarie pentru dezvoltarea serviciilor de asistență socială	106

Capitolul 5. Parteneriatul public-privat în asistența socială	109
Parteneriatul public-privat.....	109
Societatea civilă și organizațiile nonguvernamentale	111
Responsabilizarea socială a corporațiilor	120
Capitolul 6. Teoriile specifice în asistența socială	125
Importanța teoriilor în asistența socială.....	125
Rezolvarea de probleme, intervenția în criză și teoria centrată pe sarcină.....	131
Teoria sistemică, ecologică și rețele/sisteme de sprijin social	141
Strategiile de <i>empowerment</i> , teoria comunicării și teoria narativă	150
Analiza tranzacțională în practica asistenței sociale	161
Capitolul 7. O lume în transformare:	
grupuri de risc, pierderi, traume și suferințe	185
O lume în transformare : provocări pentru asistența socială	185
Pierderea și suferința : o temă perpetuă în asistența socială a grupurilor de risc	189
Un răspuns global : asistența socială internațională	192
România : stare de fapt.....	195
Capitolul 8. Copii și tineri în alte situații de vulnerabilitate	199
Copii separați de familie	201
Copii în situații de abuz, neglijare, exploatare	203
Copii cu dizabilități	205
Copii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate	207
Copii de etnie rromă	209
Copii infectați cu HIV/SIDA	210
Copii și adolescenți utilizatori de droguri	211
Concluzii și recomandări.....	213
Capitolul 9. Pandemia de COVID-19 și implicațiile sale de natură socială.....	215
<i>Anexe</i>	219
<i>Bibliografie</i>	221

Capitolul 1¹**Asistența socială în secolul XXI:
provocări, oportunități, tendințe**

„Nu mă gândesc niciodată la viitor.
Oricum vine destul de repede.”

Albert Einstein

În loc de introducere : dezbateri recente

Această carte se adresează studenților în științele sociale, precum și tuturor celor care doresc să se familiarizeze cu domeniul asistenței sociale, de mare interes în ultima perioadă în România, dar mai ales la nivel internațional. În Europa au loc dezbateri și căutări continue cu privire la modernizarea sistemelor de asistență socială. De exemplu, în cadrul Uniunii Europene, una dintre preocupările majore este legată de obținerea excelenței profesionale prin stabilirea standardelor și a cadrului calificărilor profesionale, inclusiv în asistență socială. Ca profesie cu o istorie de secole, asistența socială a devenit un partener activ al politicilor publice în lupta cu ceea ce, la jumătatea secolului XX, lordul Beveridge numea „cei cinci giganti” : lipsurile, boala, ignoranța, mizeria și inactivitatea. Mai mult, putem considera că asistența socială participă la schimbarea socială, având contribuții importante la reconfigurarea structurilor sociale ale secolului XXI, în contextul mai larg al globalizării.

Trăim într-o lume fascinantă și plină de provocări. Au loc evenimente controversate și, în același timp, pline de speranțe, cum ar fi „experimentul Geneva”, realizat de CERN pentru a descoperi particula lui Dumnezeu, cunoscută în limbajul fizicienilor ca „bosonul Higgs”. Întâlnim în spațiul public numeroase persoane sau chiar grupuri sociale vulnerabile, cum sunt dependenții de droguri, delincvenții, persoanele fără adăpost, persoanele infestate cu HIV/SIDA, femeile care

1. Buzducea, D., 2009, *Sisteme moderne de asistență socială*, Editura Polirom, capitolul 1.

practică sexul comercial etc. În același timp, ne deplasăm cu mașini dotate cu tehnică audio-video de ultimă generație, însoțiți de laptop și vorbind la iPhone. „În această lume high-tech nesigură, problemele personale, familiale și comunitare există ca nicicând înainte.” (Farley *et al.*, 2009, p. 2)

Prin contribuția sa la incluziunea socială a grupurilor aflate în situație de risc, prin creșterea calității vieții anumitor categorii sociale vulnerabile și prin programele sociale de reducere a sărăciei, asistența socială contribuie fără îndoială la procesul de dezvoltare socială. Este activitatea profesională de sprijinire a persoanelor, grupurilor și comunităților în vederea dezvoltării sau refacerii capacităților de funcționare psihosocială. Profesia de asistent social se preocupă de optimizarea interacțiunilor dintre persoane și instituțiile societății în scopul expertizării acestora pentru îndeplinirea responsabilităților zilnice, a aspirațiilor și valorilor personale și organizaționale. Practica de specialitate se bazează pe evidențe practice și implică respectarea anumitor valori și principii etice. Utilizând strategii și tehnici pentru facilitarea obținerii anumitor servicii și drepturi sociale, asistența socială sprijină beneficiarii în procesul de schimbare și de adaptare la condițiile de viață; ea necesită cunoștințe despre dezvoltarea umană, comportamentală și organizațională, precum și despre contextele sociale, economice și culturale. Profesia înregistrează un progres continuu atât la nivel teoretic, cât și la nivelul practicii de specialitate, de la intervențiile primare din cadrul societăților primitive, tribale la modelele specializate de intervenție din perioada modernă.

În accepțiunea noastră, sistemul de asistență socială reprezintă totalitatea instituțiilor și a organizațiilor cu funcții sociale, a programelor și serviciilor de natură socială, a prestațiilor și intervențiilor concrete din partea specialiștilor, acordate persoanelor aflate în dificultate, precum și cadrul legislativ pe care se fundamentează acestea.

Sistemele naționale de asistență socială au elemente structurale comune, dar evoluția lor diferă în funcție de anumiți factori specifici ai statelor în care funcționează, ceea ce echivalează practic cu imposibilitatea importării sistemelor de asistență socială de la o societate la alta (Matthies, 2008). „Datorită accentului pus pe intervenții în anumite situații concrete, asistența socială este o profesie, poate mai mult decât oricare alta, conturată de numeroasele sale contexte – materiale, sociale, politice, economice și culturale.” (Fook, 2002, p. 19)

Sistemele de asistență socială depind și de influența unor fenomene sociale complexe ce se desfășoară la nivel internațional, cum ar fi:

- avansul tehnologiilor moderne de comunicare ce au pătruns și în managementul activităților de asistență socială; în anumite state dezvoltate, asistenții sociali transmit datele despre beneficiar, obținute în urma vizitei comunitare, online prin intermediul mijloacelor moderne de comunicare (PDA, wireless). În alte domenii asistăm la adevărate revoluții profesionale generate de tehnologie, cum ar fi telemedicina;

- schimbările demografice produse asimetric continental. Asistăm atât la un proces de explozie demografică pe anumite continente (Africa), cât și la declinul demografic înregistrat pe alte continente (Europa); în mod special în Europa se înregistrează un proces rapid de îmbătrânire a populației, ceea ce conduce la creșterea numărului de situații de dificultate și la diminuarea capacității familiilor de a îngriji persoanele dependente (copii în dificultate, bătrâni, persoane cu handicap). Ca urmare a acestei polarizări sociodemografice, este nevoie de dezvoltarea unor sisteme eficiente de asistență socială, capabile să absoarbă problemele sociale;
- globalizarea și informatizarea economiei, ce conduc la specializarea pieței muncii și, în consecință, la o regândire a programelor educaționale (subiectul globalizării și relevanța sa pentru sistemele de asistență socială vor fi prezentate în subcapitolul următor);
- multiplicarea problemelor sociale globale, cum ar fi sărăcia, excluderea și polarizarea socială, HIV/SIDA, dependența de droguri, sexul comercial, lipsa locuințelor și violența, contribuie la multiplicarea beneficiarilor sistemelor de asistență socială;
- internaționalizarea și explozia migrației și a terorismului internațional, cu efecte dramatice în planul securității psihosociale a populației (anxietate, teamă, incertitudine, probleme medicale grave, dezorganizări familiale, delincvență), ridică noi provocări în privința sistemelor de asistență socială.

De-a lungul timpului, asistența socială s-a adaptat noilor contexte și configurații sociale (Gibelman, 1999). Putem menționa câțiva factori interni ce asigură progresul profesiei: conceptul de *asistent social generalist* tinde să fie înlocuit de cel de *asistent social specialist* (creșterea numărului de subspecializări); crește competiția în rândul profesioniștilor din sfera socioumană și nevoia de a încorpora cercetarea teoretică în activitatea practică; birocrăția asociată cu aparatul administrativ al statului capătă o conotație tot mai negativă și, prin urmare, crește rolul practicii private ca alternativă la serviciile sociale acordate de stat. Pe lângă factorii interni implicați în reproiectarea arhitecturală a sistemelor de asistență socială, întâlnim și o serie de factori externi ce converg spre același scop: modificarea atitudinilor publice față de grupurile populaționale vulnerabile, redefinirea conceptelor de nevoie umană și responsabilitate publică, globalizarea și scăderea rolului guvernelor, avansul tehnologic, evenimentele neanticipate, fluctuațiile economice etc.

Pe lângă aceste aspecte pozitive promovate de profesia de asistent social, i s-au adus de-a lungul timpului și o serie întreagă de critici. Relativ recent, se manifestă printre cercetători (Jordan, Jordan, 2000; Jordan, 2004) un curent de opinie conform căruia asistenței sociali și-ar fi pierdut direcția, asistența socială ar străbate „o criză” determinată de condiționările sociale și instituționale, dar știm foarte

puțin despre natura și remediile acesteia, pentru că am experimentat doar efectele acestei crize, generând dezorientare, demoralizare și incertitudine în rândul asistenților sociali. Probabil că această „criză” pe care o străbate profesia ar trebui înțeleasă în contextul social, politic, organizațional și profesional al schimbărilor de după cele două războaie mondiale. Cert este faptul că nu avem un Graal care să rezolve dilemele asistenței sociale, nu deținem un set universal de cunoștințe și deprinderi care să dea o expertiză universală asistenților sociali, ci doar un set de valori și principii universal acceptate, precum și angajamentul că asistența socială luptă pentru respectarea drepturilor omului și pentru justiția socială, pentru sprijinirea persoanelor care se confruntă cu sărăcia și cu excluderea socială, pentru sprijinirea celor care resimt efectele inegalităților sociale.

Asistența socială este văzută de alți comentatori ca fiind o profesie stranie și dezbinată, neexistând un consens și o armonizare profesională în rândul asistenților sociali. Aceasta încorporează multe subdomenii, iar natura interdisciplinară o plasează în prea multe contexte sociale și administrative, dând uneori impresia de deficit și de lipsă de consistență. Sistemele de asistență socială sunt dependente de tradițiile socioculturale ce diferențiază și modelele operaționale de bunăstare. În același timp, asistența socială deține o dimensiune conceptuală universală, ceea ce o eliberează de constrângerile sistemelor ideologice și politice. O altă diferențiere în rândul sistemelor de asistență socială se leagă de cultura organizațională a comunităților; în multe state, societatea civilă, prin formele sale instituționale de manifestare, a contribuit la reînvierea asistenței sociale (ONG-uri, asociații filantropice), având libertatea desfășurării profesionale, fiind autonome în fața condițiilor și limitelor administrației publice.

La nivel de discurs public, toate statele europene susțin necesitatea revizuirii programelor curriculare de formare a profesioniștilor în asistență socială. Unele facultăți/secții de asistență socială din Europa par că s-au împotmolit în câteva discipline tradiționale din științele socioumane, ce ignoră schimbările sociale din ultimele două decenii care au generat noi problematice sociale, neacoperite de planurile de învățământ. Se vorbește prea mult despre corpul disciplinar tradițional (sociologie, psihologie, pedagogie, drept, medicină), în detrimentul unor discipline de specialitate cum ar fi: perspective internaționale în asistența socială, responsabilitate socială corporatistă, asistență socială rurală, identități transnaționale și comunități multietnice, trafic de ființe umane, inteligență emoțională în asistența socială, iar lista poate continua. Un prim pas a fost făcut de unele universități europene ce au înțeles misiunea procesului Bologna de a realiza un spațiu european al învățământului superior, unde se predau cursuri ca managementul de caz, teorii moderne în asistență socială, gerontologie socială etc. Curricula în asistență socială are nevoie de modernizare, pentru ca absolvenții de asistență socială să se poată adapta în mod eficient contextelor profesionale solicitate de beneficiarii sistemelor

de asistență socială. Sunt discipline bazate pe programe de cercetare fundamentală și care impun noi standarde și calificări. Cert este faptul că au loc schimbări fundamentale în producție, economie și diviziunea pieței de muncă, schimbări ce contribuie la izbucnirea unui nou val al modernizării; pe această agendă se află și asistența socială, întrucât sprijină grupurile vulnerabile în procesul de adaptare la schimbările radicale ale societății. Europa are nevoie de practicieni, de cercetători, profesori și manageri competenți în domeniul asistenței sociale.

Asemenea dezbateri referitoare la criza asistenței sociale le întâlnim nu doar în Europa, ci și în arena internațională, chiar și în state în care sistemele serviciilor de asistență socială sunt foarte dezvoltate, cum ar fi SUA și Canada (Munday, 2003; Rondeau, 2000). Nu negăm faptul că există state în care asistența socială se află în criză, ce îmbracă diverse forme, cum ar fi lipsa recunoașterii profesiei, deficitul de asistenți sociali profesioniști, eșecul în recrutarea universitară a viitorilor asistenți sociali, condiții de muncă improprii, o rată slabă a angajării asistenților sociali în instituțiile autorităților locale, erodarea granițelor profesiei, lipsa resurselor etc.; dar considerăm mai degrabă că asistența socială parcurge o etapă critică în dezvoltarea sa organizațională, și nu o criză de structură a identității științifice și profesionale. Tocmai de aceea dezbaterile actuale din Europa, referitoare la introducerea unui set de calificări recunoscute în asistență socială, vor contribui nu atât prin simplul fapt în sine, cât prin aducerea în prim-planul dezbaterilor științifice și politice a profesiei, ceea ce poate contribui la debarasarea asistenței sociale de această imagine eșafodară și la plasarea pe un soclu stabil din punct de vedere științific și administrativ, chiar dacă identitatea profesională nu ar trebui legată de anumite structuri și entități organizaționale. Evidențele arată că asistenții sociali pot desfășura activitatea profesională într-un mod eficient și într-o varietate de contexte multidisciplinare și organizaționale. Codul valorilor și principiilor de bază sunt mult mai importante decât structurile și aranjamentele organizațional-instituționale. Cu toate acestea, prin cristalizarea identității profesionale, sperăm ca și perspectiva unei crize în asistența socială să fie depășită.

Accentuarea preocupării profesiei în legătură cu inegalitatea și sărăcia produse de sistemul economic și cel social se datorează adâncirii prăpastiei din cadrul societăților moderne dintre bogați și săraci sau dezavantajați, ce conduce la excluderea și marginalizarea claselor inferioare (*underclass*). Acesta este și motivul pentru care, în ultimele decenii, asistenței sociale i s-a acordat un rol însemnat în cadrul politicilor sociale. Dar și aici avem de-a face cu o schimbare de paradigmă, de la viziunea birocratică a statului asupra bunăstării, asociată cu dependența socială a grupurilor vulnerabile, la prevenție și inovația serviciilor sociale. Agențiile și organizațiile nonguvernamentale joacă un rol activ în stimularea dezvoltării rețelelor comunitare de sprijin social, a proiectelor sociale inovatoare. În ultimul timp, se discută tot mai mult în asistența socială despre furnizorii privați (*private*

providers), despre mișcarea recentă a responsabilizării sociale a corporațiilor (CSR), despre marketizarea și globalizarea bunăstării etc.

Descentralizarea, standardizarea și privatizarea în asistența socială păreau a fi până nu demult, teme marginale ale dezbaterilor, dar la ora actuală reprezintă un curent profesional de maximă urgență, însă dezbătut superficial (Schwartz, Kinnevey, 2003). În esență, asistența socială nu este o profesie liberală, dar exercitarea acesteia poate îmbrăca și forma privatizată – nu în maniera „sărăcii își plătesc serviciile de asistență socială”, ci la modul că asistenții sociali pot fi și persoane fizice autorizate (conform procedurilor legale) care licitează pentru diverse proiecte sociale ale autorităților publice centrale și locale. Există și varianta, ipotetică la ora actuală, ca bugetul asigurărilor sociale să deconteze beneficiarilor serviciile de asistență socială oferite de cabinetele private de asistență socială. Conceptul de *servicii publice de asistență socială* încă prevalează, așa cum este și firesc, marginalizând conceptul de *privatizare în asistență socială*. Dezbaterile pe această temă anunță însă o schimbare de paradigmă în politica de asistență socială, iar fascinația pe care managementul de caz o are în Europa în prezent este tocmai o parte din politica de comercializare și privatizare a serviciilor de asistență socială. Nu credem că este posibil ca „toată asistența socială să fie privatizată”, ci doar anumite servicii din cadrul departamentelor de asistență socială.

Cu toate că în cadrul conferințelor de specialitate se discută despre globalizarea asistenței sociale, despre perspectivele internaționale în asistența socială, să nu uităm de asistența socială rurală, încă relevantă pentru multe țări europene în care o mare parte a populației locuiește în comunități rurale caracterizate de sărăcie, excludere socială, sănătate precară și oportunități limitate pe piața muncii. Factorii ce contribuie la perpetuarea perspectivei rurale sunt: poziționarea geografică a comunităților rurale, izolarea asistenților sociali, distribuția resurselor, accesul dificil la serviciile de asistență socială.

Există, așa cum este și firesc, opinii diferite referitoare la internaționalizarea practicii de asistență socială și la universalitatea definițiilor asistenței sociale. Întrebarea care se ridică, ținând cont de diversitatea culturală, este dacă asistența socială așa cum este definită de forurile internaționale de specialitate poate fi aplicată tuturor țărilor (de exemplu, Irakului sau Chinei), în lipsa intervențiilor standardizate de către cercetătorii anglo-americani, la evidențele practice din comunitate.

În cărți nu găsim o unanimitate în privința definirii domeniului asistenței sociale. Este „aproape imposibil să găsești o definiție simplă a asistenței sociale care să fie acceptată de toată lumea” (Cree, 2003, p. 3). De altfel, sistemele de asistență socială variază nu doar de la un continent la altul, ci și în interiorul aceleași regiuni, de la sistemele birocratice europene la cele americane bazate pe comunitate, dar supraformalizate, până la cele asiatice (de exemplu, Japonia), care preferă să

abordeze beneficiarul ca membru al familiei și comunității. Întrucât asistența socială nu poate fi separată de societatea din care face parte, întâlnim o varietate de discursuri contradictorii în rândul politicianilor și al managerilor din administrație, referitoare la asistența socială.

În România, constatăm în ultima vreme că toți „se pricep” la asistență socială. Este foarte dificil de stabilit o identitate profesională clară pentru asistența socială când conceptul însuși este subiect de dispute și dezbateri contradictorii chiar și în condițiile acceptării și validării acestui domeniu de către structurile organizațional-instituționale ale administrației publice; găsim manageri radicali și nepregătiți, care contestă prin diverse dispoziții interne rolurile asistentului social, generând frustrări profesionale și haos în sistem. În acest context, amintim necesitatea unei organizații profesionale care să stabilească un cadru normativ de exercitare a profesiei; actualul CNAS ar trebui să regândească filosofia de abordare a profesiei, întrucât disputele publice relatate în mass-media naționale (cum este cea avută cu președinta ARPAS în 2007, în urma căreia a rezultat retragerea din FNASR) indică cel puțin necesitatea unei îmbunătățiri a cadrului normativ prin elaborarea unei alte legi organice, care să consolideze statutul asistentului social în funcție de tendințele moderne din domeniu. În majoritatea țărilor cu sau fără tradiție în asistență socială, există asemenea organizații profesionale ce apără drepturile membrilor săi. Putem da următoarele exemple: NASW, ASWB, AASW, APASWE, BASW, CASW, IASW, JASW, PSWA și lista poate continua.

O definiție a asistenței sociale acceptată la nivel internațional reprezintă o bază de discuții, de dezbateri și de înțelegere pentru comunitățile științifice internaționale de asistență socială. Asistenții sociali pot răspunde tendințelor provocate de globalizare prin setarea unei identități comune, a unor similarități reprezentative în contextul acceptării diferențelor dintre state.

Se pare că cercul se închide, întrucât asistența socială este percepută din nou ca mișcare socială, așa cum s-a legitimat și s-a validat profesia acum un secol. Fără a forța nota și comparația cu Jane Addams și păstrând proporțiile, Barack Obama – puternic susținut în timpul campaniei electorale și de către NASW – a lucrat ca organizator comunitar și consultant și a fost directorul mai multor organizații nonguvernamentale (DCP, Gamaliel Foundation, Public Allies) ce au dezvoltat proiecte sociale pentru sprijinirea persoanelor aflate în dificultate. Structurile profesionale naționale și internaționale ale asistenței sociale sunt foarte active atât în Europa și America de Nord, cât și în Asia și Africa. Apare un nou sistem de asistență socială pe lângă cel anglo-american: sistemul afro-asiatic, cu limitele și caracteristicile sale socioculturale. *Networking*-ul global în asistență socială indică un nou val modern și o nouă reorganizare structurală a profesiei.

Nu întâmplător amintim aceste lucruri, întrucât asistența socială ca mișcare a fost încă de timpuriu asociată cu schimbarea și reflecția critică a realităților sociale.

În plus, sistemele moderne de asistență socială au mai degrabă o funcție integrativă, aceasta fiind și viziunea cărții de față: sisteme integrate de asistență socială aflate sub influența procesului de globalizare. „În teoria și practica asistenței sociale, globalizarea reprezintă o perspectivă nouă și dinamică; inegalitatea, drepturile omului și sărăcia reprezintă deopotrivă teme reziduale și reactualizate, iar pierderea reprezintă o temă perpetuă a realităților sociale.” (Lyons *et al.*, 2006, p. 2)

Intenția noastră nu a fost să închidem, ci să redeschidem dezbaterile despre provocările și oportunitățile profesionale la începutul secolului XXI. Constatăm pentru viitor o cădere a profesiei de asistent social, întrucât aceasta experimentează permanent crize și probleme legate de identitate, chiar dacă statutul științific este bine conturat și stabilizat; profesia se leagă firesc de contextele sociale și de circumstanțele administrativ-organizaționale. Se vor dezvolta serviciile de asistență socială, mai cu seamă cele cu rol de prevenție, dar asistenții sociali, în mod special cei din instituțiile autorităților publice locale, vor experimenta dileme și deziluzii profesionale generate de rigiditatea, rezistența și inerția instituțiilor din administrația publică. Într-o cultură a schimbărilor rapide și incerte, asistența socială rămâne o profesie umană și creativă bazată pe imaginație, empatie și angajament, susținută de evidențe provenite mai cu seamă din zona capitalului emoțional al grupurilor vulnerabile.

Ceea ce se va întâmpla în viitor depinde de liderii implicați în educația și practica asistenței sociale și de modalitatea în care aceștia vor acționa și reacționa cu alți asistenți sociali, cu alți profesioniști apropiați și cu liderii politici. Filosofic vorbind, asistenții sociali ar trebui să fie de acord cu chinezii, care au două definiții pentru cuvântul *criză*: pericol și oportunitate. (Farley *et al.*, 2009, p. 419)

Influența globalizării și relevanța sa pentru sistemele de asistență socială¹

Globalizarea reprezintă un proces dinamic de intensificare și interconectare a relațiilor internaționale ce produce schimbări structurale pe termen lung în plan tehnic, economic, politic și sociocultural, un proces istoric și ireversibil de dezvoltare socială determinat de o multitudine de factori precum tehnologia, economia de piață și liberalizarea. Fenomenul globalizării nu este unul cu totul nou, întrucât, sub aspectul dezvoltării sociale, el s-a manifestat prin patternuri diferite și etape succesive de-a lungul civilizațiilor. Forma modernă a acestuia se manifestă însă în

1. Acest subcapitol reprezintă o revizuire a conceptului de *globalizare* publicat în Zamfir, Stănescu, 2007, pp. 281-286.

mod explicit odată cu sfârșitul Războiului Rece, când restructurările geopolitice au impus o interdependență mondială și un ritm accelerat al schimbărilor sociale. Prin urmare, globalizarea reprezintă expresia noilor dinamici economice, politice, sociale, culturale și chiar militare.

Fără îndoială că fenomenul globalizării, prin formele sale moderne de manifestare, influențează în mod direct sistemele de asistență socială: management și infrastructură modernă, rețele globale de comunicare, capital uman performant și expertiză, noi probleme sociale și, implicit, categorii noi de beneficiari.

Cu toate avantajele vizibile ale globalizării, există teorii bazate pe noile restructurări și stratificări sociale ce consideră că, în realitate, globalizarea înseamnă instabilitate și turbulență, iar trăsătura cea mai de temut este tocmai pierderea controlului social. De fapt, se aduce în discuție un anumit deficit ce însoțește globalizarea, ce se manifestă în mod special în planul securității sociale. Putem considera globalizarea ca fiind un proces generator de prosperitate, dar și de riscuri majore, întrucât contribuie la procesul de polarizare socială. Globalizarea produce o dezvoltare socială diferențiată, și nu liniară, ceea ce explică procesul polarizării sociale. Rezultatul nu este o comunitate globală unică, ci rețele și sisteme din diverse sectoare ale vieții aflate în interdependență integratoare.

Principalul factor care a condus la manifestarea globalizării în forma sa actuală este tehnologia, în special cea informatizată (digitală), iar al doilea factor declanșator este triumful ideologiei liberale și al economiei de piață în detrimentul altor sisteme de organizare socială. Procesul globalizării a luat amploare în urma investițiilor masive din domeniul telecomunicațiilor, a dezvoltării comerțului, a rețelelor economice și informaționale. Se desfășoară la scară planetară, prezentând atât avantaje, cât și dezavantaje. Hamelink (1993) descrie globalizarea ca fiind un proces social la scară globală ce schițează tranziția prin care trece actualul sistem mondial. Există cel puțin trei sfere ale vieții sociale în care se desfășoară acest proces: economică (schimburi comerciale transnaționale, corporații în mișcare, informatizarea producției), politică (centre de putere, instituții internaționale, organizații militare) și socioculturală (valori, credințe, simboluri).

Există diverse perspective de interpretare a fenomenului globalizării: istorică, geografică, sociologică, economică, antropologică, lingvistică, politică etc. În cele ce urmează, vom descrie dimensiunile fundamentale ale fenomenului: economică, politică și socioculturală, iar în final vom prezenta riscurile generate de acestea. Deși aparent definit și acceptat drept concept, globalizarea generează și la ora actuală dezbateri contradictorii în mai multe privințe: cauze, etape, consecințe și mai ales finalitate. Comunitățile epistemice au dezvoltat diverse teorii referitoare la globalizare ce pot fi grupate în general astfel: teorii hiperglobaliste, sceptice și transformativiste (Held *et al.*, 2004, pp. 26-34).

Dimensiunea economică a globalizării

Fără îndoială că dezvoltarea economiei și a comerțului a condus la expansiunea globalizării, întrucât schimburile economice implică stabilirea anumitor rețele de comunicare consolidate în timp. Astfel de rețele comerciale existau chiar și în Antichitate: „Roma antică stabilise legături comerciale cu negustorii asiatici care se strâneau la o dată fixă în marea insulă Ceylon, în așteptarea mării flote romane care venea dintr-un port de la Marea Roșie” (Bari, 2001, p. 17).

Alți autori aduc în discuție schimbările rapide și dramatice ale sistemului financiar internațional actual. „Finanțele cresc la o structură globală, unde statele sunt mai puțin importante, iar piețele globale reprezintă puterea. Globalizarea este cea mai importantă tendință a finanțelor de astăzi.” (Balaam, Veset, 1996, p. 149) Datorită creșterii naturii globale a finanțelor, globalizarea implică integrare economică și interdependența componentelor sale esențiale. Giddens consideră că „globalizarea economică, în cea mai mare parte, a fost un succes. Problema este cum să maximizăm consecințele sale pozitive și, în același timp, să eliminăm efectele ei mai puțin favorabile. Succesul general al globalizării economice nu este greu de confirmat” (Giddens, 2001, p. 117).

Eliminarea distanțelor fizice generate de globalizare conduce practic la modificarea dinamicii societății informatizate. Rețelele computerizate gen internet sunt noile tehnologii ale globalizării. Al Gore, fost vicepreședinte al Statelor Unite, se referea în 1994 la o superstructură informatizată globală care să încorporeze toate rețelele de comunicații existente pentru a facilita globalizarea afacerilor.

În ultimele decenii, procesul de modernizare a cuprins ariile rurale, orașele, statele, spațiul cibernetic și hiperspațiul, ultima fază cuprinzând transnaționalizarea economiei, globalizarea căilor de comunicare și democratizarea vieții politice. Toate acestea au condus la globalizarea locală și la localizarea globalizării.

Hettne (1995) atrage atenția asupra faptului că nu trebuie să privim globalizarea doar prin componenta sa economică, întrucât globalizarea implică și o construcție a identității politice în care autonomia statală va avea de suferit, globalizarea generând apariția unui nou context social.

Dimensiunea politică a globalizării

Una dintre temele abordate cu predilecție la nivel internațional în literatura axată pe globalizare se referă la analiza sistemelor și a evoluțiilor geopolitice din ultima perioadă (Bădescu, 2004). Practic, patternul modern al globalizării aduce în discuție triumful democrației și al valorilor liberale în detrimentul altor sisteme socio-politice experimentate de-a lungul istoriei. Ceea ce constatăm la ora actuală este expansiunea capitalismului caracterizat de democrație și economie de piață.